

A szabadságjogok fogalmáról

"A szabadság megtalálja módját, hogy fogalmát, mint igazságot realizálja – és ez a célja a világtörténelemnek" (Hegel)

Szabadságjogokról sokszor és sokat hallunk, beszélünk. Jelenleg ez a kérdés az érdeklődés középpontjában áll, aktualitását a napjaink társadalmi-szellemi életében tapasztalható pezsgés, a politikai reformok, az új alkotmányunk előkészítésének felgyorsult műhely-munkálatai igazolják. A szakirodalomban számtalan tanulmány szerzője foglalkozott a klasszikus alapjogok, a "szabadságok", az alkotmányos jogok, a közszabadságok, az alanyi közjogok, az emberi jogok, az állampolgári szabadságok jellemzőivel, hasonlították össze egyező és eltérő jegyeiket. A terminológiai sokszínűségben arra is találunk példát, hogy a jogokat nem is nevesítik, hanem csak a parancsot vagy tilalmat tartalmazó jogszabályból tudunk visszakövetkeztetni arra, hogy a parancs vagy tilalom címzettjei jogainak illetve kötelességeinek egy-egy szabadságjog felel meg. Ez a látszólag csak terminológiai sokszínűség tartalmi különbözőségeket takar, és ez rengeteg vitára adott alapot. Vajon valóban csak arról van-e szó, hogy a szabadságjogok terminus technicus számtalan szinonimával helyettesíthető? Könnyen belátható, hogy a fogalmak között – néha ugyan csak árnyalatbeli – tartalmi különbségeket fedezhetünk fel.

A szabadságjogok – ma már általánosnak nevezhető nézet szerint – az állampolgári alapjogoknak azt a csoportját alkotják, amelyek valamely cselekvés, magatartás, állapot szabadságát biztosítják oly módon, hogy az állam viszonyulása a szabadságjogokhoz elsősorban a jogok szabad gyakorlásának elismerésében, az érvényesítés kereteinek meghatározásában, az állami beavatkozás tilalmában vagy jelentős korlátozásában, valamint a jog gyakorlásának jogi védelmében, a jogsértések reparációjának illetve szankcionálásának állami garntálásában nyilvánul meg. Ezen jogcsoport elsősorban negatív tartalmú, tehát realizálódása során olyan többoldalú

jogviszonyok jönnek létre (főkötelezett az állam), amelyben mások részéről a zavarástól való tartózkodás a legfontosabb követelmény.¹

A szabadságjogokra vonatkozó különböző felfogások három nagy irányzatba koncentrálhatók. Az első felfogás a szabadságjogokat mint az egyéneknek vagy közösségeiknek a társadalom egészéhez viszonyított mozgás- és döntésszabadságát fogja fel. Ebben az olvasatban például a sajtószabadság kereteit az határozza meg, hogy mi a sajtónak a társadalomban játszott szerepe, mennyiben ad lehetőséget a különböző nézetek nyilvános megfogalmazására, működése mennyire demokratikus.

Ugyanez a sajtószabadság a második felfogás alapján – amely a szabadságjogot az állami tevékenység kereteire vonatkoztatja – csupán a közhatalomhoz, az államhoz való viszonya alapján definiálható. Az állampolgár mozgás- és döntésszabadsága csak az állami mozgásformákhoz viszonyítható, kizárólag az állam tevőleges magatartásához vagy tevéstől való tartózkodásához képest van értelme a szabadságjogoknak.

A harmadik felfogás alapvetően pozitivistá alapokról indulva a szabadságjogokat kizárólag a pozitív jogból tartja levezethetőnek, megismerhetőnek. A jogok tehát pusztán a jogszabályokban léteznek, s a társadalom mozgásformáiban nem szabad azokat keresni.

Mindhárom felfogásnak érdemi jelentősége lehet a szabadságjogok meghatározásában, de tendenciózusan a szabadság kereteinek a lehető legtágabbra húzása, tehát az államon túlterjeszkedő szabadságjogok megfogalmazása a cél.²

Gyakran találkozunk azzal a fogalom párossal, amely a "jogok" és "szabadságok" rendszerét különíti el egymástól. A "szabadságok" terminus technicussal jelölt kör valójában sokkal inkább jog, mint a "jogok" csoportja. A fogalmi elhatárolás a természetjog ideológusaitól származik. A "szabadságok" alatt azokat a jogokat értették, amelyek az ember ún. veleszületett, örök és elidegeníthetetlen jogai. Ezeknek a jogoknak a realizálásához nincs szükség az állam tevőleges, pozitív magatartására, hiszen a "szabadságok" a természettől fogva léteznek. Az államnak passzív magatartást kell ígérnie, vagyis azt kell deklarálnia, hogy bizonyos tevékenységet szabadá tesz, azaz nem állít érvényesülése útjába jogi akadályt, jogi korlátokat. Ezzel szemben a "jogok" csak állami elismerés után lesznek igazán jogok, megvalósulásuk az állam kifejezett, tevőleges magatartásán múlik.

Ezzel az elkülönítéssel azt a célt akarták elérni, hogy világosan elkülöníthető legyen az a szféra, ahová az állam nem avatkozik be. Mai szóhasználatunkban ezt a megkülönböztetést kevesen használják, hiszen a "szabadságok" kitétel alatt mindig szabadságjogok értendők, s így a fogalmi elkülönítés fölöslegessé válik.

¹ Vö.: Ádám Antal: A szabadságjogok alkotmányos szabályozása. In.: Az állampolgári alapjogok és kötelezettségek alkotmányi szabályozása. Budapest, 1986. 1-2. p.

² Vö.: Schmidt Péter: A szabadságjogok tartalma. In.: Világosság, 1988. 7. szám 417. és 420. p.

Ma már kevésbé használatos annak az irányzatnak a nézete is, amely a szabadságjogok helyett a közszabadságok fogalmával operál. A közszabadságok és az individuális szabadságok elkülönítése a megkettőzött bourgeois-citoyen ember-fogalom következménye. A közszabadságok mai terminológiával leginkább a politikai, vagy az ún. kollektív szabadságjogokkal helyettesíthetők. Ez a fogalom tehát a szabadságjogok egy jelentős csoportját fedi, a kettő között a rész-egész viszonya áll fenn.

A szabadságjogokat többnyire az államok alkotmányai nyilvánítják ki. Az államok alkotmányozási gyakorlata azonban jelentős mértékben eltér. A tipikus megoldások a következők:

a) Az alkotmányi deklaráció után a további szabályozás a törvényhozásra tartozik. (Kivéve az olyan szabályozás, amely a törvényhozásnak kifejezetten megtiltja, hogy a szabadságjogokat érintő, azokat korlátozó törvényeket hozzon. Ilyen pl. az USA alkotmánya.) Szimpatikusabbnak tűnő megoldás az, amely szerint:

b) a kinyilvánított szabadságjog szabályozását az alkotmány fenntartott törvényhozási hatáskörbe utalja azzal, hogy a törvényi rendelkezésnek jogtétel formájában határt szab, amit a törvényhozás nem léphet túl anélkül, hogy ne követne el alkotmányértést.

Kivételesen előfordul az is, hogy:

c) a szabadságjog deklarálásán túl az alkotmány határozza meg gyakorolhatóságának feltételeit és garanciarendszerét, legtöbbször a további szabályozásra vonatkozó kifejezett tilalommal együtt, illetve előfordul, hogy a törvényi szabályozásnak csak azon a szűk téren nyújt lehetőséget, amire az alkotmány kifejezett felhatalmazást adott.³

A szabadságjogok kinyilvánítása, néha szabályozása is, alkotmányos szinten történik. Leggyakrabban azonban a szabadságjog konkrét és részletes szabályozása törvényi szinten történik. Felgyorsult jogfejlődésünkben még az sem elképzelhetetlen, hogy egy szabadságjogot törvényben már szabályoztak, de az alkotmányban még deklaráció szintjén sem szerepel. Ezért van értelme az alkotmányos jogok fogalma megkonstruálásának. (Megjegyezzük, hogy a cél mindig az, hogy egy-egy szabadságjogot alkotmány nyilvánítson ki. A szabadságjognak az alaptörvénynél alacsonyabb szintű jogszabályban való rögzítése a jogfejlődés egy időleges stádiumának tekinthető, és mindig magában hordja az alkotmány módosításának, kiegészítésének igényét.)

Az alanyi közjogok és a szabadságjogok azonosításának a pozitívizmus térhódításával lehetünk szemtanúi. Dogmatörténeti szempontból, a teljesség igénye nélkül, vizsgáljuk meg az alanyi jogok körét.

Amikor a szabadságjogokat konkrét emberekre és viszonyokra vetítjük, és ezzel érvényesíthető jogviszonyokat hozunk létre, a szabadságjogok alanyi joggá válását tesszük lehetővé. Az alanyi jog leginkább ellentétpárján, a tárgyi jogon keresztül érthető meg. A (tárgyi) jog általános fogalom, a magatartásszabályok összessége, a sok-sok egyes magatartásszabály

³ Vö.: Szamel Lajos: Az állampolgári szabadságjogok. Budapest, 1987. 14. p.

összefoglalása (amelyek még mindig a maguk elvontságában jelentik a jogérvényesítés lehetőségét). Amikor létrejön egy jogviszony, a jog, tehát az elvont magatartásszabály konkretizálódik, vagyis meghatározott személyekre vonatkoztatva konkrét jogosítványt (vagy/és kötelezettséget) jelent. A jogviszony alanyait illető konkrét jogok — tehát a feltétlen jogérvényesítés lehetősége — az állampolgár alanyi jogai. Ezek szerint az alanyi jog a maga általánosságában nem más, mint a tárgyi jognak egyedi jogviszonyra vonatkoztatott vetülete, a jogszabályok az egyén oldaláról vizsgálva — konkrét jogviszonyokban való realizálódása, tehát a jog szubjektív értelemben.⁴

Az alanyi jogok jelentősége abban áll, hogy a jogrendszer érvényesülésének útját tudjuk nyomon követni általuk, hiszen a jogszabályok mindig csak konkrét jogviszonyokban realizálódhatnak. Az alanyi jogok definiálása kezdetben (a polgári társadalom természetjogában) nem azt célozta, hogy az egyénekre vetítendő jogérvényesülési mechanizmust fogalmazza meg. Sokkal inkább az volt a rendeltetése, hogy bizonyos jogokat — amelyek éppen az ún. "szabadságok" voltak — kiemeljen, mint alanyi jogokat a jogrendszer fölött állónak tüntessen fel. Az okozati összefüggés természetesen itt is a gazdasági meghatározottsághoz vezet. A polgári társadalom alapvető érdeke, hogy a magántulajdonosi szférát mindinkább megóvja, s magának a társadalmi rendnek a védelmét szolgálja a jog is, amely az alapvető szabadságjogokat alanyi jogokként, a jogrendszert meghatározó tényezőkként deklarálja, s, így a szabadságot — elsősorban a magántulajdon szabadságát — a pozitív jog elé helyezi. A magántulajdon idealizált rendszerében az alanyi jog az objektív joggal szemben mintegy transzcendens kategória, szemléletesen azt példázza, hogy a tulajdon, mint a tárgyi jogtól független jog, még inkább "jog", mint maga a jogrendszer.

A pozitívizmus térhódításával az alanyi jogokat dogmatikailag két fő csoportra osztották. Ebben a megkettőzött rendszerben az alanyi magánjogok csoportja volt a meghatározó — ezen belül említették a magántulajdon és általában a gazdasági szabadság jogát —, az alanyi közjogokat — amelyek lényegében csupán a politikai vonatkozású szabadságjogok voltak — csupán az alanyi magánjogok deriválásaként, a "köz" szférájába történő átvitelként tekintették.⁵ Ebben a felfogásban tehát a szabadságjogok csupán másodlagos jellegűek voltak — értendő ez különösen a kollektív jogokra. A ma általánosan elfogadott nézet szerint, mivel az alanyi jogok a konkrét jogérvényesítés lehetőségét jelentik, fontos, hogy a szabadságjogok közül is mind több a polgár alanyi jogává váljon, hiszen a demokráciáról vallott eszmény tartalmilag nem más, mint a társadalmi feltételek által biztosított szabadság maximumának alanyi jogok alakjában való biztosítása.

⁴ Lásd bővebben *Peschka* Vilmos: A jogviszonyelmélet alapvető kérdése. Budapest, KJK, 1960.

⁵ Lásd bővebben: *H. Kelsen*: Reine Rechtslehre. Wien, 1934. 40. p. *G. Jellinek*: System der subjektiven öffentlichen Rechte. II. Aufl. Tübingen, 1919. 57. p., 86-87. p.

A szabadságjogokat, a polgári forradalmak által történt kivívásuk miatt, szokványosan klasszikus alapjogoknak nevezik. Kétségtől a forradalmak korszaka volt a legdöntőbb hatású a jogok fejlődésére, de ma már helytelen lenne valamennyi szabadságjogot klasszikusnak nevezni. A XVII-XVIII. században deklarált szabadságjogok a társadalmi, és ezen belül az intézményes jog fejlődésének kiemelkedő elemei, az egyetemes emberi kultúra örök értékei, amelyek éppen ezért megkívánják, hogy minden történelmi korszak újraértelmezze és saját viszonyaira alkalmazza őket. Történetileg más-más korszakban, különbözőek azok az igények, amelyek jogi formában várnak kielégítést, deklarációt. A polgári fejlődés első időszakának klasszikus alapjogait négy csoportba osztották: a magántulajdon szabadságára, a személyes szabadságra, a kettő biztosítását célzó jogbiztonság követelményére, és a nyilvánosság határainak megvonására. Ha ezeket a jogokat összevetjük a későbbi, fejlettebb társadalmi állapotban biztosított szabadságjogokkal, a katalógus bővülését láthatjuk (pl. az egyesülési szabadság deklarálására csak a forradalmakat követő időszakban kerül sor, de a későbbi szakszervezeti szervezkedés szabadságának kimondása sem szerepelt a klasszikus jogok között stb.). Ezért célszerű a klasszikus alapjogok fogalmát nem a szabadságjogok szinonímájaként használni, hanem mint annak legfontosabb részterületét, kiemelten kezelni.

Ma már csak kivételesen fordul elő, hogy a szabadságjogokat az emberi, illetve állampolgári jogokkal egyező, szinoním értelemben használják, de az államok alkotmányainak nemzetközi összehasonlításában erre is akad példa. Ennek a fogalmi azonosításnak az alapja a természetjog szabadság-fogalmában keresendő. A tágan értelmezett szabadság magában foglalta a mai értelemben vett vagyoni és személyi jogok egész csoportját. A "polgári javak" körébe beletartozott az élet, a szabadság, a testi épség, és a szoros értelemben vett javak, a polgári tulajdon.⁶

A property (tulajdon) és a liberty (szabadság) fogalmát sajátosan, egymást átfedő kategóriaként ismerték a XVII-XVIII. században. A property a jogi értelemben használatos tulajdonnál jóval szélesebb kört ölelt fel. A fogalom nem csupán a vagyont takarta, hanem tulajdonként emlegették az ember birtokában lévő összes értéket, így életét és jogait is. Ezen a ponton pedig a tulajdon és a szabadság fogalma egymástól elválaszthatatlan. A liberty — legáltalánosabb felfogás szerint — magában foglalta a ma személyi szabadságként emlegetett jogcsoportot, és ezen felül az ember egyéni képességeinek szabad felhasználására való jogot éppúgy, mint a vagyoni lehetőségek (elsősorban az ipar és a kereskedelem) szabadságát.⁷

A szabadság fogalomkörét tehát olyan szélesre tágították, hogy az embert megillető valamennyi jog lényegében szabadságjog volt. Ezen a

⁶ Vö.: John Locke: Levél a vallási türelemről. Budapest, 1973. 49. p.

⁷ Vö.: Az emberi jogok dokumentumokban (Összeállította: Kovács István és Szabó Imre)

— a továbbiakban: Dokumentum. Budapest, 1980. 47. p.

természetjogias szabadság-felfogáson alapulnak azok a nézetek, amelyek ma is azonosítják az emberi, állampolgári, illetve a szabadságjogokat.

Az emberi jogok és az állampolgári jogok fogalomkettőségének valójában más megvilágításban van nagy jelentősége. A vita az állampolgári és az emberi jogok azonosságáról vagy különbözőségéről folyik — még napjainkban is. De vajon mi szolgáltatta ehhez az alapot? Ha a kérdést kitágítjuk egy széles, társadalmi-gazdasági meghatározottságú körre, a kérdésre egészen pontos választ kapunk.

A politikai rendszer emancipálódásának nevezett korszak az, amelyben a "civil társadalom" és a "politikai állam" elválik egymástól, s megteremtődik az alap a bourgeois és a citoyen ellentmondásának, elkülönülésének tárgyalásához. Ez a történelmi korszak a tőkés termelési mód, a modern polgári állam kialakulásának időszaka. A germán tulajdonformára épülő középkori társadalmakban nem különült el egymástól az ökonomikum és a politikum; a gazdasági-hűbéri hierarchia egyben az állami-politikai rendet is megtestesíti (lásd: rendi monarchiák), de fordítva is: a gazdaságban megjelenő alapvető tevékenységformáknak a politikai-jogi elismertség biztosít létezési alapot.

A tőkés termelési mód kiképződése, az eredeti tőkefelhalmozás történelmi folyamata a gazdaság területén a politikumtól független, önálló létezését ad: létrehozta a tisztán profit-érdekelt (jogi, politikai, korporációs korlátozásokat nem tűrő) termelési folyamatot, a csupán gazdasági érdekei által mozgatott tőkés vállalkozót és munkást (bourgeois), és e területtől függetlenül a "közösségiség" területeként az általános polgári-politikai lét eszményített birodalmát, a citoyen-világot.

A politika az alap ellentmondásainak "kihordási" formája, alapvető funkciója, hogy az általánosság formájában megjelenítse, és sajátos eszközeivel közvetítse a gazdaság területén kifermálódó különös érdekeket, hogy az "egész társadalom" nevében kordába zárja és legitimálja a dezorganizációs tendenciákat.

A jog is a létrejött politikai rendszer legitimációs formája, lényegi funkciója az, hogy az uralkodó érdeket a társadalom minden polgára számára általános érdekként tüntesse fel, vagy legalábbis, hogy a társadalom egészének reprodukciója az adott gazdasági, politikai keretek között menjen végbe. A jog ezért inkább elleplezi, mintsem kifejezi a különös érdekek ellentétét, ami nem utolsó sorban abban is kifejezésre jut, hogy a bourgeois és citoyen objektíve divergáló érdekeit az "állampolgári státus" közös nevezőjén közvetíti.

Amikor a franciák a polgár (bourgeois) jogát egyetemes emberi (citoyen) jogként deklarálják az 1789. évi francia Deklarációban, a Déclaration des droits de l'homme et du citoyen"-ben, azzal a jogi-ideológiai fikcióval élnek, hogy a polgári társadalomban (az alapvető tevékenységformák realizálódásának szintjén) minden embernek nemcsak lehet, de ténylegesen van is tulajdona, vagyis rendelkezésére áll a képességei szabad kibontakoztatására szolgáló eszköztár. Csak ez alapján tüntetheti fel a Deklaráció a "polgár" jogát "emberi" jogként.

Reálisan csak egy olyan társadalomban lehet az állampolgár joga emberi jog, ahol a politikai szféra alapjában, az alapvető tevékenységformák realizálódásának területén minden ember számára anyagi lehetőség nyílik az "ember" fogalmának megvalósítására; vagyis szabad, szerves közösségek létrehozására. Minden más esetben az állampolgár szabadsága pusztán absztrakció, amelynek egyetlen funkciója van: elleplezni a reális ember szabadságnélküliségét. Minden társadalom számára a legnagyobb feladat, a valós alap megteremtése ahhoz, hogy az egyes embernek ne csak elvi, hanem tényleges lehetősége legyen jogainak gyakorlására.

Az emberi jogok kérdésköre a természetjog rendszerében eredetileg annak a humánus meglátásnak a kifejeződése (és igényként való megjelenése), hogy az ember-mivolthoz — éppen azért, mert az ember-státusz érték — különös konzekvenciák fűződhetnek. A modern korban — mivel tárgy "az általános emberi" — kérdései elsősorban a nemzetközi jog területén vetődnek fel. Az állampolgári jogok modern fogalma alapvetően hivatott érzékeltetni, hogy a jog címzettjei körébe kifejezetten csak valamely ország állampolgárai tartoznak. De ha az állampolgári és az emberi jogok egymáshoz való viszonyára vonatkozó vitában állást kívánunk foglalni, azt is látnunk kell, hogy napjainkban megnőtt annak az elképzelésnek a jelentősége, amely az emberi és az állampolgári jogok merev szembeállítását helyett új fogalmat alkot: az emberi-állampolgári jogokkal operál.⁸

Korábbi jogirodalmunkban főként Szabó Imre nevéhez kötötték azt a koncepciót, amely szerint az emberi jogok lényegében az állampolgári jogok meghosszabbításai, valójában nem is jogok a szó pozitív értelmében. A nemzetközi jognak jogintézményei ugyan, ám a nemzetközi jogban emberi jogokként deklarált jogok az államon belül maguk is állampolgári jogokként jelennek meg (ha egyáltalán megjelennek), s így jutnak többé-kevésbé érvényre, azaz bizonyos értelemben transzformálódnak állampolgári jogokká. Központi kategóriaként az állampolgár jogait kell kezelnünk, s az emberi jogok csak ezen keresztül tükröződhetnek.

Az emberi jogokat (par excellence természetjogi eredetüket hangsúlyozva) az ún. monolit koncepció alapvetően polgári kategóriaként kezeli, amelyeket éppen emiatt csak átértékelve és gyökeresen módosítva, tehát az állampolgári jogok "szűrőjén" keresztül lehet alkalmazni. Ezen elképzelés alapján az emberi jogok csupán alárendelt szerepet kaphatnak a társadalom értékrendszerében. Ez a torzított értékrendszer az emberi jogokat egyjellegűnek, alapvetően polgárinak (a partikularitás megnyilvánulásának) tekintette. Ebből az elképzelésből egyenesen következett, hogy az ún. szocialista viszonyok között

⁸ Az emberi ill. az állampolgári jogokra vonatkozó hazai elméletek kritikai meghaladása szempontjából határkövet jelent *Földesi Tamás* "Emberi jogok" c. munkája. (1989.) Magának az emberi-állampolgári jogok fogalma megkonstruálójának is öt szókapcsolat tekinteni.

ezek polgári vonásaitól megtisztított formái pusztán kiegészítő szerepet tölthettek be.⁹

Az állampolgári jogok fogalmának előtérbe kerülése azért is beleillett az akkori hivatalos nézetrendszerbe, mert az állam-állampolgár viszony értékelésében a túlsúlyos állammozzanatot is hűen ki tudták fejezni. Ez a felfogás az 1949. évi alkotmányunkból is kiolvasható, hiszen — az alaptörvény szövegének nyelvtani értelmezéséből kitűnően — a jogokat megfogalmazó tételekben a mondat alanya minden esetben a Magyar Népköztársaság volt. Az állam totális beavatkozása a társadalmi lét minden területén, így az alkotmányozásban is tükröződött, hiszen a jogokat az állam "adta". Ez a megállapítás következik abból a szerkesztési módból is, mely szerint az állampolgárokat megillető jogok csak "másodrendűek", azok szabályozására csak az állami szervezetrendszerre vonatkozó fejezetek után került sor.

Manapság már sikerült leszámolni több ideológiai tétellel. Szakítottunk az állam-centrikus felfogással; az alaptörvény minőségileg más felfogáson alapul: az alapjogok nem az állam által "adományozottak", csupán elismert jogok.

Ugyanakkor talán helyes lenne a szabályozás középpontjába az emberi-állampolgári jogokat állítani. Az új fogalom — az emberi-állampolgári jogok — megalkotásával pontot tehetnénk az ősi vita (emberi vagy állampolgári jogok) végére. A szabályozásnak immáron túl kell haladni az egyjellegű értékfelfogáson (e szerint az emberi jogok individualista polgári jellegűek), hiszen az ilyen (és ilyen típusú) társadalmi jelenségek — legalább — kettős természetűek. Az összetett fogalommal az eredetileg megkettőzött miszerűségnek (ember-polgár) az értékazonosságát, a bennük kifejeződő humán alapértékek komplexumát fejezhetjük ki.

Ha központi kategóriaként az emberi-állampolgári jogok terminus technicust használnánk, a jogcsoportok rendszerezése is világosabb, áttekinthetőbb lenne. Az alapjogoknak a túlnyomó többsége — a nemzetközi jog legfontosabb normáival összhangban — az emberhez, mint értékhez kapcsolódik, s ezzel szemben a jogoknak csak egy szűk köre az, amely az állampolgársághoz, mint aktív előfeltételhez kötött (pl.: választójog). Az ilyen finom distinctio tehát elméletileg indokolt, de a merev elválasztás, az alá- és fölérendeltség hangsúlyozása komoly hiba lenne. Az új terminológia szerint az emberi-állampolgári jogok rendszeralkotó jelentőségűek lehetnének, hiszen az embert megillető valamennyi jog ezen a rendszeren belül található. A szabadságjogok tagadhatatlanul az egyik legfontosabb jogcsoportot alkotják ebben a rendszerben.

⁹ Ez alól a felfogás alól kivételt csak a Klemmerhez hasonló felfogások jelentenek, amelyek tagadják, hogy a szocializmus emberi jogainak bármilyen köze is lenne a polgári vívmányokhoz. Hivatkozik rá *Földesi Tamás: Emberi jogok. Bp. Kossuth, 1989. 137. p.*

KATALIN GOMBOS

ZUM BEGRIFF DER FREIHEITSRECHTE

(Zusammenfassung)

In dieser Abhandlung versuche ich mich den Begriff der Freiheitsrechte zu klären.

Es ist notwendig, daß man zwischen diesen Begriffen - obwohl es ein minimaler Unterschied zwischen ihnen besteht - inhaltlich unterscheidet, nachdem man in der juristischen Literatur auf unzähligen gleichartigen terminus technicus treffen kann.

Nachdem man vom Begriff der Freiheitsrechte eine exakte Definition gegeben hat, muß man ihn von den ähnlichen oft synonymen Begriffen scharf abgrenzen.

Die letztgenannte sind: klassische Grundrechte, sogenannte Freiheiten, konstitutionelle Rechte, öffentliche Freiheiten, subjektive öffentliche Rechte, Menschenrechte, Staatsbürgerrechte und s.g. menschlich-staatsbürgerliche Rechte.

Es läßt sich feststellen, daß es eine präzise Distinktion zwischen den Begriffen theoretisch durchaus berechtigt ist.